

Мирко Живковић, дипломирани правник-мастер
инспектор криминалистичке полиције МУП РС

UDK: 343.91-053.6(497.11)“2007/2010“

ФАКТОРИ И ОБЛИЦИ ИСПОЉАВАЊА МАЛОЉЕТНИЧКЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ ПРЊАВОР

***Апстракт:** криминална и асоцијална понашања постоје од самог настанка људског друштва, па до данас. Нека понашања су кроз циљ и развој људског друштва детерминисана као криминална и антидруштвена, док постоје понашања која су, кроз различите периоде, карактерисана као друштвено прихватљива, а понекада као антидруштвена и криминална. Малољетничка делинквенција изискује посебну пажњу при изучавању етиологије и феноменологије како би се друштво правилно поставило према тој друштвено неприхватљивој појави и дјеловало превентивно.*

***Кључне ријечи:** малољетник, малољетничка делинквенција, криминалитет, друштвена угроженост.*

I МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. ПРЕДМЕТ

Предмет истраживања јесу фактори, облици и обим малољетничке делинквенције, односно, малољетних починилаца кривичних дјела, на подручју општине Прњавор, те квантитативни и квалитативни однос малољетних извршилаца према пунољетним, у периоду од 2007-2010. године.

2. ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је да се утврди квантитативни и квалитативни однос малољетних извршилаца кривичних дјела, односно, кривичних дјела у односу на општу популацију, да се установе узроци, ставови друштва и малољетника, као и изнајавење приједлога и сугестија, у циљу смањења овог облика друштвеног угрожавања.

Појединачни циљеви:

- утврдити основне елементе популације на подручју општине Прњавор, односно, који је проценат малољетника у укупној популацији на подручју општине Прњавор, али и заступљеност у односу урбаног и руралног подручја,
- утврдити број малољетних извршилаца кривичних дјела на подручју општине Прњавор у времену од 2007-2010. године, те квантитативни и квалитативни однос друштвене опасности извршених кривичних дјела у односу на пунољетне починиоце,
- утврдити ниво образовања малољетних починилаца и њихов успјех у школи,
- одредити подручје из којег долазе малољетни починиоци кривичних дјела (урбана/рурална средина),
- ставити у контекст, односно, утврдити узрочност степена друштвене опасности и врсте кривичног дјела које врше малољетни извршиоци са претходно датим одговорима по циљевима.

3. ХИПОТЕЗЕ

Општа хипотеза: малољетни починиоци кривичних дјела у највећем обиму се регрутују из групе која исказује слабији успјех у образовању, посједује склоност ка формирању подгрупа, и која не остварује у потпуности процес социјализације, услед чега је малољетник отуђен од друштва и није инкорпориран у друштвене институције.

Појединачне хипотезе:

- на подручју општине Прњавор живи око 50.000 становника, од чега седми дио чине малољетници,
- малољетни починиоци представљају изузетак у вршењу кривичних дјела, те је њихов број занемарљив у односу на пунољетне починиоце,
- код малољетних починилаца кривичних дјела у највећем броју препознају се они са нижим степеном образовања, углавном се ради о завршеном основном образовању, мање захтјевним стручним школама и нижим успјехом,
- територијална распрострањеност малољетних починилаца кривичних дјела је једнака у односу на урбано и рурално подручје, гдје нема посебних одступања по узрасту, степену васпитања, тежини и броју извршених кривичних дјела,
- малољетни починиоци кривичних дјела су у највећем проценту лица са нижим степеном образовања и социјалне адаптације. Малољетници најчешће врше кривична дјела против имовине, у циљу прибављања противправне имовинске користи и адаптације у социјалним подгрупама.

4. МЈЕСТО И ВРИЈЕМЕ НА КОЈЕ СЕ ОДНОСИ ИСТРАЖИВАЊЕ

Истраживање се врши на подручју општине Прњавор, период на који се односи истраживање јесте од 2007-2010. године.

5. ПОПУЛАЦИЈА И УЗОРАК

Општина Прњавор има око 50.000 становника, од чега око 13.000 живи у урбаној средини (подаци са последњег пописа становништва БиХ 1991. године). Узорак на којем се врши истраживање јесу малољетна лица која су извршила кривична дјела за која је проведено кривични поступак. Анкетни упитник је спроведен на сто ученика Средње мјешовите школе и Гимназије Прњавор од првог до четвртог разреда, од чега педесетседам дјечака и четрдесеттри дјевојчице.

6. МЕТОДЕ ТЕХНИКЕ И ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА:

Од метода је коришћена метода теоријске анализе и статистичка метода. Од техника истраживања је коришћено анкетирање, којим су добијени ставови малољетника у односу на узроке и околности малољетничке делинквенције, као и мјере које малољетници предлажу.

II АНАЛИЗА ИСТРАЖИВАЊА

Општина Прњавор се налази у сјеверозападном дијелу Републике Српске и простире између планина Мотајице на сјеверу, и Љубића, на југу. Надморска висина је 160-220м. Простор општине Прњавор граничи се са општинама: Србац, Дервента, Добој, Теслић, Челинац и Лакташи. Општина Прњавор, по свом географском положају, припада простору бањалучке регије. Кроз територију општине пролазе магистрални пут Бањалука – Прњавор - Дервента (М – 16), регионални путни правац Челинац - Прњавор – Србац (Р-474) и јужним дијелом општине жељезнички путни правац Добој – Бањалука, што представља значајан фактор у развоју, као и у друштвеном смислу. Простор општине Прњавор захвата површину од 631 квадратног километра, на којем живи око 50.000 становника у 14.000 домаћинстава. Општина обухвата 63 насељена мјеста, односно 33 мјесне заједнице и градско подручје. Већина становништва општине Прњавор живи у сеоском подручју, док на подручју града, према процјенама, живи око 10.000 становника.¹ Национални састав општине Прњавор, по попису из 1991. године чине: Срби 33.508 (71,21%), Муслимани 7.143 (15,18%), Хрвати 1.721 (3,65), Југословени 1.757 (3,73%) и остали 2.926 (6,23 %). За вријеме рата у БиХ, на подручју општине Прњавор, није било борбених дејстава. Иако није било борбених дејстава за вријеме рата и непосредно после рата, демографска слика се значајно

¹ Подаци по последњем попису из 1991. године, у односу на наведени попис, те презентоване податке, демографска слика општине је незнатно промијењена данас.

промијенила, гдје је са подручја општине дошло до иселавања муслиманског и хрватског становништва у проценту до 60%², а доселавања становништва са простора централне БиХ, те сјеверних општина Републике Српске Крајине и Републике Српске. У квантитативном смислу, на подручју општине Прњавор, није дошло до значајне промјене броја становника.

Стање малољетничке делинквенције на подручју општине Прњавор, у овом истраживању, посматрано је и утврђивано уопште, односно, стање малољетничке делинквенције у односу на бројност опште популације, стање општег криминалитета и друге референце, у периоду од 2007-2010. године.³

	2007.	2008.	2009.	2010.
КД од страна пунољетних починилаца	240	135	202	202
КД од стране малољетних починилаца	13	9	17	11
КД извршена од стране малољетних дјечака	11	9	15	10
КД извршена од стране малољетних дјевојчица	1	-	2	1
Укупно извршених КД	253	144	219	213

У референтном периоду, од 2007. до 2010. године уочљив је благи пад укупног броја кривичних дјела, док је број кривичних дјела извршених од стране малољетних починилаца без битнијих одступања.

	2007.	2008.	2009.	2010.
КД против имовине	11	3	12	7
КД живота и тијела	1		1	1
Недозвољена производња и промет оружја и експлозивних материја	1	3	4	3
Остало	-	3	-	-

Из дате табеле јасно се види да су малољетници у највећем броју вршили кривична дјела против имовине, док су остала најзаступљенија кривична дјела: недозвољена производња и промет оружја и експлозивних материја и против живота и тијела, у оквиру којих су најзаступљенија: тјелесна повреда, тешка тјелесна повреда и учествовање у тучи.

	2007	2008	2009	2010
Крађа	7	-	7	5
Тешка крађа	4	3	2	1
Остала КД	-	-	1	1

² Податак који се заснива на процјени гдје нема тачних извора.

³ Подаци Форума за безбједност општине Прњавор, Извјештај за 2011. годину, од 01.06.2011.године.

Из дате табеле уочљиво је да су од кривичних дјела против имовине, малољетници најчешће вршили крађе у основном облику, док су тешке крађе у мањој мјери заступљене, а остала кривична дјела против имовине изузетак.

Кратка анкета у циљу утврђивања ставова средњошколаца, као малољетних лица у периоду адолесценције, је проведена у двије средње школе са сједиштем у Прњавору, и то у Средњој мјешовитој школи и Гимназији Прњавор.

	Малољетници	Малољетници	Укупно
Први	10	8	18
Други	15	10	25
Трећи	15	12	27
Четврти	17	13	30
Укупно	57	43	100

У анкети је учествовало укупно 100 ученика, од чега 57 малољетника и 43 малољетница, распоређени у разредима како се види у табели.

	Број ученика	Процент
Урбано	35	35%
Рурално	65	65%
укупно	100	100%

Анализом одговора у анкетном упитнику утврђено је како 35% ученика средњих школа у Прњавору живи у урбаној средини, док 65% живи у руралној средини, одакле путује у школу.

На питање о којим облицима малољетничке делинквенције најчешће имају сазнања, испитаници у 61% кажу да је то крађа. Под крађом они подразумјевају и тешке облике крађе, разбојништво, утају и сличне имовинске деликте; 12 % одговара да је то недозвољено ношење ватреног и хладног оружја; 4% да је то провала у станове и аутомобиле од стране малољетника; 3% дјела против безбједности у саобраћају; 5% остало и 15% није одговорило.

	Малољетници	Малољетници	укупно
Крађа	25	36	61
Ношење оружја	9	3	12
Провала у станове и аутомобиле	3	1	4
Дјела против безб. саобраћаја	1	2	3
Остало	4	1	5
Без одговора	8	7	15
Укупно	40	50	100

На питање да ли знају шта су прекршаји из области јавног реда и мира, 65% ученика има сазнање шта су то прекршаји против јавног реда и мира. На питање који је прекршај најзаступљенији код малољетних извршилаца, у највећем броју (40%) одговорили су да је то туча (физички напад на друга лица), свађа и слично понашање; 26% да је у питању куповање и конзумирање алкохола на јавном мјесту од стране малољетника; 19% да је најчешћи прекршај малољетника злоупотреба опојних средстава; 5% да је то скитничарење, 3% остала понашања и 7% без одговора.

	Малољетници	Малољетници	укупно
Туча/свађа	22	18	40
Конзумирање алкохола	15	11	26
Злоупотреба дрога	10	9	19
Скитничарење	1	4	5
остало	1	2	3
Без оговора	1	6	7
укупно	50	50	100

На питање да ли су долазили у сукоб са законом, 22% испитаних малољетних лица су потврдно одговорила, док је 78% одговорило да никада није долазило у сукоб са законом.

На питање која друштвена институција је најзаслужнија, односно, најодговорнија за васпитање малољетника, како би се предуприједила малољетничка делинквенција, 53% је одговорило породица, 24% школа, 17% друштво, док 6% није дало одговор или је одговорило са: „не знам“. На питање како се понашају и шта чине када дођу у непосредан контакт као жртве или свједоци малољетничке делинквенције или делинквенције уопште, 37% је одговорило да то саопшти родитељима, 26% да то никоме не саопштава, 20% да то саопшти пријатељима, 8% да то саопшти васпитно/просветним радницима у школи, 19% није одговорило на питање.

На питање које гласи: „да ли имате препоруке и сугестије у циљу предузимања мјера на превенцији малољетничке делинквенције“, 37% испитаника је дало одговор. Начешћи одговори били су: јачи утицај родитеља, бављење спортским активностима, гледање образовних емисија, небјежање из школе, дружење са добрим ученицима и сл.

Анализом утврђених података, путем статистичког и анкетног метода, проучавањем литературе, као и позитивноправних аката, јасно је да не постоје кривична дјела, односно специфични малољетнички деликти, односно, кривична дјела која могу починити само малољетници. Анализом укупног броја почињених кривичних дјела за референтни период, у односу на број кривичних дјела извршених од стране малољетних починилаца, уочљиво је да постоје специфичности у дистрибуцији кривичних дјела малољетника, док се додатном

анализом појединих конкретних случајева могу издвојити специфичности у односу на мотиве и начин извршења.

Кривична дјела против имовине су најзаступљенија кривична дјела, како уопште тако и кривична дјела малољетника, у односу на пунољетне извршиоце. Код вршења имовинских кривичних дјела, пунољетни извршиоци, по правилу, имају мотив противправног присвајања туђе имовинске користи, а иста кривична дјела се по правилу врше уз претходно планирање, договарање, припремање средстава, те прикривање и дистрибуцију отуђених предмета и новца. Код малољетних починилаца уочавају се другачији мотиви и начини извршења кривичних дјела којима се напада туђа имовина. Наиме, малољетници по правилу кривична дјела против имовине чине како би се истакли и доказали у друштву, као производ ината, освете, доказивања, потребе за уважавањем, пустоловином, освету родитељима и сл, а рјеђе их чине ради стицања противправне имовинске користи. Из наведеног закључујемо да се таква дјела карактеришу великом штетом према оштећеном, док је корист коју починилац противправно прибави мала. Приликом вршења кривичних дјела, малољетници по правилу приступају без претходног договора, набављања алата и других припрема. Кривична дјела не врше у виду навике или занимања, већ су то најчешће задесне и пригодне крађе. Једна од најчешћих карактеристика и правилности у малољетничкој делинквенцији су вршење кривичних дјела у саучесништву.

Малољетничка делинквенција се различито дистрибуира по добним структурама, и то:

- дјеца (до 14 година) – 30,4%,
- млађи малољетници (од 14 до 16 године) – 29,8 %
- старији малољетници (од 16 до 18 година) – 39,8 %.

Код млађих малољетних извршилаца, кривична дјела посједују одређену групу специфичности. Наиме, то су дјела најчешће извршена дању, у близини мјеста боравишта, у саучесништву, те асоцијална понашања, дружење с лицима која су склона асоцијалном понашању, бјежање од куће и са часова. За разлику од млађе старосне групе, старији малољетници и углавном млађи пунољетници, врше кривична дјела ноћу, у релативној близини боравишта или ван боравишта, рецидивизам и дјелимично стицање противправне имовинске користи.

Породичне прилике у кући, код већине малољетних делинквената су карактеристичне и одступају од уобичајене породице. Наиме, најчешће се ради о нефункционалним породицама, које су знатно већи криминогени фактор од непотпуних породица, а поготово од функционалних и потпуних породица. У породици малољетних делинквената најчешће се препознаје: насиље у породици, алкохолизам, скитничарење, беспосличарење, сиромаштво, необразованост родитеља, већи број чланова породице, гдје су малољетни делинквенти најчешће старија дјеца од три или више браће и сестара, као и други социо/криминогени

фактори. Запосленост оца или мајке у даљим мјестима или иностранству чест је узрок асоцијалног понашања малољетника, поготово у млађој малољетничкој доби.

Код малољетних починилаца кривичних дјела и асоцијалног понашања потребно је посебну пажњу обратити на:

- старосну доб малољетника,
- друштвену опасност извршеног кривичног дјела,
- доба дана када врше кривична дјела и прекршаје,
- мјесто вршења дјела, посебно у односу на пребивалиште,
- повратништво,
- саучестништво.

ЗАКЉУЧАК

У описаним резултатима истраживања, анализи резултата са образложењима, исказан је покушај да се утврде основне феноменолошке и етиолошке карактеристике малољетничке делинквенције на подручју општине Прњавор, као једне од општина средње величине на подручју Републике Српске, која се у географском, популационом, економском, културном и сваком другом смислу може узети као просјечна општина.

Анализом статистичких података може се закључити да је проценат малољетних починилаца у односу на пунољетне промијењив, те се креће од 5-8%. Ако се претпостави да је просјечна старост у РС 75 година, с обзиром на то да не постоје статистички подаци, може се закључити да је 24% становника РС малољетно, што чини укупно 312.000 становника. Из наведеног се јасно може закључити да удио малољетничке делинквенције у општој делинквенцији није занемарљив, већ заузима значано мјесто, одређујући ниво друштвене безбједности и исказујући способности друштва да се бори против делинквенције.

Узроци настанка и развоја малољетничке делинквенције су изразито хетерогени, то су макросоцијални услови који се одражавају у опште друштвеној аномији и стању у коме је дошло до пада моралних вриједности. У макросоцијалном смислу, као најзначајнији узроци малољетничке делинквенције могу се препознати недовољно или потпуно неефикасне образовне установе, непостојање адекватних друштвених програма, којима би се нагажовала дјеца и омладина и усмерила ка правилном одрастању, нефункционална и непотпуна породица и други фактори.

Анализирајући истраживање могу се одредити приједлози и смијернице, чије би спровођење помогло у друштвеној борби против малољетничке

делинквенције, превенирајући је, те ресоцијализацији малољетних делинквената, а то су:

– појачати рад центара за социјални рад и органа старатељства, гдје је потребно ефикасније препознавати породице и социјалну средину која погодује развоју малољетничке делинквенције, те издвајати угрожену дјецу,

– омогућити и захтјевати бољу организацију рада психолошко/педагошких служби у васпитним установама,

– отворити савјетовалишта за родитеље, у којима би психолози давали савјете родитељима у образовању и васпитању сјече,

– полицијски органи треба да примјењују принцип „нулте толеранције“, на који начин би се дјечи представило да се криминалитет не исплати и да је то негативна радња у сваком смислу,

– радити на смањењу насиља у породици, покретати програме за одвикавање од конзумирања алкохола и опојних средстава, као и друге мјере.

Мирко Живковић

ФАКТОРИ ИСПОЉАВАЊА МАЛОЉЕТНИЧКЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ НА ПОДРУЧЈУ ОПШТИНЕ...

Mirko Živković, LL.M.,

Police Inspector,

Ministry of Interior Affairs, Republic of Srpska

Post-graduate student,

Faculty of Law, University of Niš

FACTORS AND FORMS OF JUVENILE DELINQUENCY IN THE MUNICIPALITY OF PRNJAVOR

Summary

Criminal and asocial forms of behaviour have always been part of the daily existence in the human society. In the course of development of the human society, some types of human behaviour have always been designated as criminal and anti-social conduct. On the other hand, in different periods of social development, some types of behaviour were considered to be socially acceptable in some periods and completely unacceptable in other periods. In the study of etiology and phenomenology of crime, special attention should be given to the issue of juvenile delinquency so that the society may take a proper stand towards this socially unacceptable phenomenon and engage in preventive action.

The contemporary society is in the period of transition which is characterized by the reorganization of property relations and the development of new class relations in the society at large as well in the relations between the individual and the state. The transition period and the creation of new states in the territory of the former SFRY has given rise and reinforced different forms of deviant behaviour and the commission of serious criminal offences, particularly juvenile offenders. In this context, the municipality of Prnjavor is no different from other local communities in the Republic of Srpska, where the problem of juvenile delinquency and antisocial behaviour of minors is becoming ever more prominent.

Key words: *juvenile, juvenile delinquency, crime, social danger*